

Максимова О.О. Критичне мислення та розвиток творчих здібностей дітей дошкільного віку / Впровадження сучасних технологій в процесі забезпечення якісної підготовки майбутніх фахівців дошкільної освіти : збірник наукових праць / укладачі: Мисик О.С., Миськова Н.М., Онофрійчук Л.О., Пісоцька Л.С., Розгон В.В.; За заг. ред.. проф. Зданевич Л.В. Хмельницький: Хмельницька гуманітарно-педагогічна академія, 2024. С. 375 – 379.

e-mail: helen.maks23@ukr.net

Максимова Олена Олександрівна,

кандидат педагогічних наук, доцент

Житомирський державний університет імені Івана Франка

КРИТИЧНЕ МИСЛЕННЯ ТА РОЗВИТОК ТВОРЧИХ ЗДІБНОСТЕЙ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Проблема розвитку критичного мислення у підростаючого покоління все більше піднімається науковцями. Адже даний напрямок має визначальний вплив на формування розумового потенціалу нації. Критичне мислення передбачає здатність аналізувати отриману з різних джерел інформацію, оцінювати її та використовувати у потрібній ситуації.

Термін «критичне мислення» з'явився у науці завдяки філософу і педагогу Джону Дьюї, зокрема його праці «Як ми думаємо» (1910 р.). Як визначає вікіпедія, критичне мислення – це науковий тип мислення, який використовується для розв'язання неординарних практичних задач, включає в себе загальне та предметне мислення, характеризується усвідомленістю, самостійністю, рефлексивністю, цілеспрямованістю, обґрунтованістю, контрольованістю та само організованістю. Його суть полягає в ухваленні ретельно обміркованих і незалежних рішень. В середині 90-х років ХХ століття в США набула широкого розповсюдження технологія розвитку критичного мислення, авторами якої були американські педагоги Джинні Стіл, Чарльз Темпл, Кертіс Мередіт, Скот Уолтер. Згодом і українські науковці почали ретельно працювати над цією проблемою та реалізовувати її

на практиці на різних рівнях освіти, в тому числі і на дошкільному (О. Белкіна-Ковальчук, І. Бондарук, Н. Вукіна, Н.Гавриш, Н.Жидкова, О. Пометун, О.Тягло, Т.Хачумян). Психологічний аспект критичного мислення досліджували Дж.Брунер, Ж.Піаже, Д.Халперн.

Метою нашої статті є розкриття суті та взаємозв'язку критичного і творчого мислення, висвітлення методів роботи з дітьми дошкільного віку, які сприяють їх розвитку.

Критичне мислення передбачає наявність певного життєвого досвіду, на який буде спиратися, а також певний ступінь розвитку логічних операцій, таких як аналіз, синтез, порівняння, узагальнення, абстрагування, асоціація. Це мислення, яке не приймає стандартів і шаблонів, а шукає нетипові шляхи вирішення проблеми що розвивається шляхом накладення нової інформації на життєвий особистий досвід. Разом з тим, якщо порівняти його з творчим мисленням, то критичність передбачає оцінювання інформації та запропонованих шляхів вирішення проблеми з точки зору можливості їх реалізації, дієвості, прийнятності, не порушення зовнішніх норм і правил. Завдяки критичному мисленню людина ухвалює рішення, які можуть бути застосовувані на практиці і мати успіх, бути раціональними. Творче ж мислення, дослідженням якого займалась чимала плеяда як зарубіжних, так і вітчизняних вчених (І.Біла, Д.Гілфорд, Н.Жидкова, Г.Ліндсей, О.Меєнтьєв, О.Музика, Р.Томпсон, Е.Торренс, К.Халл, Ю.Чапюк) – це відкриття нового, або вдосконалення вже існуючого рішення. Якщо творче мислення шукає і продукує нові ідеї, то критичне спрямоване на виявлення їх недоліків, на надання об'єктивної оцінки їх позитивних та негативних сторін, на встановлення їх коректності. У творчому мисленні основну роль відіграють уява та фантазія. Обидва види мислення є взаємозалежними та тісно переплітаються між собою. Вміння створювати нове потребує оперування логічними прийомами, спирається на базові знання та вміння, що є основою критичного мислення. Разом з тим критичне мислення послуговується творчою інтеграцією, знаходженням нетипових варіантів рішення проблеми,

руйнуванням стереотипів, що спирається на креативність. Можна стверджувати, що якісний результат діяльності залежатиме від взаємодії творчого і критичного мислення.

Розглянемо деякі методи, застосування яких в роботі з дошкільниками робитиме вагомий вплив на розвиток їх критичного та творчого мислення.

Семантична карта - карта асоціацій стосовно понять, які використовуються на занятті. Складається вихователем для дітей і подається у вигляді картинок з врахуванням послідовності викладу матеріалу. Такий метод допомагає системно сприймати і запам'ятовувати інформацію.

«Дерево рішень» використовується при розв'язанні поставлених проблем, наприклад, як допомогти мамі по господарству? (стовбур – проблема, гілки – варіанти рішень, листочки – аргументи).

«Запитання до автора» - цей метод використовується в роботі з художньою літературою і передбачає з'ясування, які фрагменти тексту є складними для розуміння; формулювання дітьми своїх запитань та пошуки відповіді на них у тексті. Можна привнести творчість, обравши одну дитину «автором» (цю роль може взяти на себе і вихователь), інші діти задаватимуть їй питання. Вони можуть стосуватися не лише змісту твору, а й виходити за його межі, вимагаючи креативу від «автора».

«Карусель» – інтерактивний метод роботи, для проведення якого потрібно утворити 2 кола : зовнішнє та внутрішнє. Внутрішнє коло є нерухомим, а зовнішнє коло за командою вихователя (через кожні 30 секунд) рухатиметься за годинниковою стрілкою на одну дитину. Діти можуть відпрацьовувати діалогічне мовлення, навчаються спілкуватись з різними співрозмовниками, можуть проговорити за кілька хвилин декілька тем.

«Асоціативний куц» використовується для створення системного образу об'єкта, що вивчається, розвитку мовлення, збудження уяви дітей. Діти називають будь-яке слово, яке виникло в їх уяві, коли вихователь назвав поняття, навколо якого буде створюватися асоціативний куц (наприклад, до

слова дощ – холодний, мокрий, краплі, парасолька, плащ, хмара, вода). Бажано пояснити, як ці слова пов'язані між собою. Часто використовується при «зануренні» в тему, яка буде розглядатися в подальшому.

«Тонкі» та «товсті» запитання вихователя. «Тонкі» запитання – це ті, які вимагають репродуктивну відповідь, тобто таким чином можна актуалізувати чи перевірити знання дітей, ступінь їх розуміння матеріалу (Хто? Що? Для чого? Де? Коли? Чи правильно?). «Товсті» запитання – це запитання, які вимагають творчості і застосування критичного мислення, адже вони не мають однозначної відповіді, вимагають роздумів (Чим могла закінчитися ця історія? Чому хлопчик вчинив саме так? Як би вчинив ти на його місці? Що буде, якщо...? У чому причина...? Які наслідки...?).

Кубування - для цього знадобиться кубик з умовними позначками на гранях (1. Назва предмета чи явища. 2. Опиши, який він – колір, форма, розмір. 3. З чим асоціюється (що перше спадає на думку). 4. Як можна його використати. 5. Як це було виготовлено, з якого матеріалу і хто його зробив. 6. Як його можна використати). Гарно вирішує завдання, пов'язані з ознайомленням дітей з певним явищем, предметом, розвиває мовлення, уяву, актуалізує наявні знання.

«Моделювання» - це наочно-практичний метод, в основі якого лежить заміщення одного предмета іншим або його зображенням, умовним знаком.

Використання методу моделювання можливе, якщо у дитини сформовані логічні операції, такі як аналіз, синтез, порівняння, узагальнення, абстрагування, аналогія. Наприклад, моделюємо карту для гри «Знайди заховані скарби», кімнату своєї мрії, виготовляємо модель кругообігу води в природі. Моделювання допомагає виявити приховані взаємозв'язки між явищами, зробити їх доступними розумінню дитини; показати структуру якихось об'єктів, акцентувати увагу на елементах певної системи.

«Діаграма Венна» дозволяє перевірити засвоєння матеріалу дітьми. Для проведення цього методу потрібно зробити два круга різного розміру і накласти один на другий, зафіксувавши в центрі таким чином, щоб була

можливість крутити їх в різні боки. Предмети або явища, зображені на великому колі, повинні за якоюсь ознакою співвідноситись з предметами на маленькому колі. Дитина повинна встановити існуючий взаємозв'язок. Наприклад, на великому колі зображені цифри, а на маленькому колі – купки з різною кількістю предметів. Дитина їх рахує і співвідносить з відповідною цифрою.

«Плутанина» - передбачає виправлення помилок, які зможуть діти побачити після аналізу представленої ситуації – завдання. Наприклад, розповідаємо дітям, що одного разу Чарівник поспішав додому і скинув усі свої речі у мішок. Нам потрібно їх розсортувати в різні коробочки і покласти на місце. Або художник, коли малював зиму, замріявся і зобразив те, що не характерне для цієї пори року. Нам потрібно підправити малюнок.

«Дивовижне об'єднання». Допоможіть чарівнику об'єднати два трикутники так, щоб утворився квадрат / роз'єднати квадрат так, щоб утворилося два трикутники.

Отже, хоча за змістом творче і критичне мислення відрізняються, оскільки творче передбачає створення нового продукту, а критичне спрямоване на його оцінку, перевірку раціональності, якості, життєздатності, їх процесуальна сторона є подібною, оскільки передбачає використання мисленневих процесів, уяви. Ці два види мислення тісно переплітаються на практиці, коли виникає потреба знайти нестандартне вирішення ситуації, проблеми.

Список використаних джерел

1. Жидкова Н. Критичне мислення у розвитку творчості учнів на уроках суспільствознавчих предметів / *Український педагогічний журнал*. 2020. № 4. С. 180 – 191.

2. Кроуфорд А., Саул В., Метьюз С., Макінстер Д. Технології розвитку критичного мислення учнів / наук. ред. і передм. О. Пометун. К.: Пляда, 2006. 220 с.

3. Чапюк Ю. С. Дидактичні умови розвитку креативного мислення молодших школярів у процесі навчання іноземних мов : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.09 – теорія навчання. Тернопіль, 2018. 232 с.